

שם העבודה : ההבדלים בין אמהות לאבות של צעירים עם פיגור שכלי ברמות הדחק, בדפוס

ההתמודדות ובעמדותיהם כלפי שילוב בניהם או בנותיהם בקהילה

שנה : 2002

מס' קטלוגי : 514

שם המגיש : גל-אתרוג רונית

עבודת גמר לתואר מוסמך, בית הספר לעבודה סוציאלית, הפקולטה ללימודי רווחה ובריאות,

אוניברסיטת חיפה

תקציר המחקר

ההבדלים בין נשים וגברים מוצאים ביטוי בתחומים רבים בחיי היום-יום. מחקר זה בא לבחון את ההבדלים בין נשים וגברים שהינם הורים לבנים ובנות עם פיגור שכלי שגילם 18 עד 25 שנים. בטווח גילאים זה בתי הספר לחינוך מיוחד מכשירים את תלמידיהם לחיים עצמאיים בקהילה באמצעות תוכניות מיוחדות, והחל מגיל 21 יוצאים התלמידים לתעסוקה - מי לתעסוקה מוגנת ומי לתעסוקה נתמכת - ונושא המעבר למסגרת דיור חוץ ביתית עולה על סדר היום. ההורים, אשר למדו במהלך השנים לחיות עם מגבלת ילדם ואשר התרגלו לשגרה קבועה ומוכרת, עומדים בפני הצורך לקבל החלטות בשאלת עתידו של ילדם.

ההבדלים בין האמהות לאבות נבדקו בשלושה תחומים: רמת הדחק אותה הם חווים כתוצאה ממגבלת ילדם, דפוס התמודדות עם הדחק בהם הם נוקטים ועמדותיהם כלפי שילוב ילדיהם בקהילה. מטרת המחקר היתה לעמוד על מהות ההבדלים שיימצאו בין האמהות לאבות ולפתח תוכניות התערבות שונות וייחודיות לכל אחד מההורים בנפרד, וזאת בנוסף לראייתם כזוג וכחלק מהיחידה המשפחתית כולה.

הגישה המקובלת כיום רואה חשיבות רבה למשמעות הסובייקטיבית שנותן האדם לגירויים וללחצים פנימיים וסביבתיים. הקשיים האובייקטיביים בהם נתקל אדם והפירוש שהוא נותן למצבו - שני אלה גם יחד יקבעו את מידת הדחק בו הוא נתון. משפחה המתמודדת עם גידולו של ילד בעל פיגור שכלי מתמודדת עם גורמי דחק רבים ושונים כשירות חבריה מגוון דפוס התמודדות. ניתן לחלקם לדפוס התמודדות הממוקדים בבעיה ומטרתם לטפל בבעיה עצמה תוך קבלת החלטות וביצוע פעולות, ולדפוס התמודדות הממוקדים ברגש, אשר נועדו לווסת את התגובות האמוציונליות שעלו כתוצאה ממצב הדחק תוך שינוי משמעות המצב, שחרור רגשות והשגת תחושת תקווה ואופטימיות.

אחת ממטרותיו של המחקר היתה בדיקת הקשר בין מידת הדחק ודפוס התמודדות של ההורים לבין נכונותם לשילוב ילדם בקהילה. שילוב האדם החריג בקהילה היא אחת מאבני היסוד של תהליך השיקום ומטרתו לסייע לאנשים להיות חלק אינטגרלי מקהילתם ולהפוך לחברים תורמים, שווי זכויות וחובות. מחקרים שונים העלו כי עמדותיהם החיוביות של ההורים כלפי עקרון הנורמליזציה אינן עולות בקנה אחד עם נטייתם להעדיף שירותים מוגנים עבור ילדם שלהם. יש לתת את הדעת לממצא זה היות ועמדות ההורים מהוות גורם חשוב בהצלחת שילוב ילדיהם בקהילה.

ההבדלים בגישותיהם של האמהות והאבות לילדם המוגבל באים לידי ביטוי במישורים רבים לאורך חייו. האם היא בדרך כלל המטפלת העיקרית בילד, וכתוצאה מכך בטחונה בטיפקודה ההורי רב יותר. יחד עם זאת, מאותה סיבה רמת המתח והחרדה בהם היא שרויה גדולה יותר היות והאם מודעת יותר לקשייו ומגבלותיו של ילדה. במחקרים קודמים נמצאו הבדלים בין האבות לאמהות בהסתגלות

למגבלת הילד, כשהאבות ככלל מסתגלים למצב פחות מהאמהות. עוד הבדלים נמצאו במוקדי הלחץ ובדפוסי התגובה שלהם למגבלת הילד.

מחקרים שונים המשווים בין דפוסי ההתמודדות של גברים ונשים מעלים ממצאים סותרים. ככלל, נראה כי כאשר מדובר במשבר פתאומי (מעבר להורות, מחלה וכו') הנשים נוטות להשתמש בדפוס התמודדות הקשור לפתרון הבעיה יותר מאשר הגברים, וכאשר מדובר במצב דחק מתמשך - הנשים משתמשות בדפוס הקשור בהימנעות או הממוקד ברגש יותר מאשר הגברים. הגברים עצמם עושים שימוש בדפוס התמודדות הממוקד בבעיה יותר מכל דפוס התמודדות אחר.

המחקר בחן חמש השערות:

1. אמהות לצעירים בעלי פיגור שכלי תהיינה בעלות רמות דחק גבוהות מרמות הדחק של אבות לצעירים עם פיגור שכלי.
2. אמהות לצעירים בעלי פיגור שכלי תנקוטנה יותר באסטרטגיית התמודדות ממוקדת ברגש או באסטרטגיה מסוג הימנעות, בעוד שאבות ישתמשו יותר באסטרטגיות התמודדות הממוקדות בבעיה.
3. הורים צעירים (יחסית לקבוצה הנחקרת), משכילים ובעלי זיקה לדת יהיו בעלי עמדות חיוביות כלפי שילוב ילדיהם בקהילה יותר מאשר הורים מבוגרים, משכילים פחות וחילוניים.
4. אבות יהיו בעלי עמדות חיוביות כלפי שילוב ילדיהם בקהילה יותר מאשר אמהות.
5. הורים בעלי רמות דחק נמוכות יהיו בעלי עמדות חיוביות כלפי שילוב ילדיהם בקהילה יותר מאשר הורים בעלי רמות דחק גבוהות.

במחקר השתתפו 58 אמהות ו- 50 אבות שהינם הורים ל- 62 בנים ובנות המוכרים בשירות לאדם המפגר במשרד העבודה והרווחה כבעלי פיגור שכלי קל עד בינוני-נמוך. כל הצעירים מתגוררים בבית הוריהם וגילים 18 עד 26 שנים. המשפחות מתגוררות בחיפה, בקריות, בנשר ובטירת הכרמל. ההורים אשר הביעו הסכמתם להשתתף במחקר ענו על ארבעה שאלונים:

1. שאלון דמוגרפי.
2. שאלון משאבים ודחק - Q.R.S - F (גירסה מקוצרת). (Questionnaire of Resources & Stress (Friedrich, Greenberg, 1983 & Crnic), השאלון תורגם לעברית (פורטוביץ ורימרמן, 1985).
3. שאלון אסטרטגיית התמודדות (COPE) (Carver et al, 1989). במחקר נעשה שימוש בשאלון מקוצר שתורגם מאנגלית על-ידי זיידנר ובן-צור (Ben-Zur, 1993 & Zeidner).
4. שאלון עמדות הורים כלפי נורמליזציה. (Rimmerman, 1991).

המחקר לא מצא הבדלים משמעותיים בין האבות לאמהות בשלושת התחומים שנחקרו: רמות הדחק, דפוסי ההתמודדות והעמדות כלפי שילוב בקהילה. רמת הדחק והעמדות כלפי שילוב בקהילה נמצאו קשורות לרמת הפיגור של הבן/הבת, אך לא למינו של ההורה או למשתנה דמוגרפי אחר כלשהו. גם האמהות וגם האבות נעזרים יותר בדפוסי התמודדות הממוקדים בבעיה מאשר בדפוסי התמודדות הממוקדים ברגש. האמהות, בהכללה, עושות שימוש רב יותר בדפוסי ההתמודדות מאשר האבות.

הסבר חלקי לממצאי המחקר ניתן לייחס לגילם הבוגר יחסית של הצעירים אשר הוריהם השתתפו במחקר: ניתן לשער שבמהלך השנים הסתגלו ההורים למגבלת ילדם ולכן רמות הדחק בהן הם נתונים נמוכות יותר וממילא קרובות יותר ברמתן. סביר להניח גם כי המשפחה חוותה במהלך השנים דחק הנובע מגורמים שונים (אבטלה, חולי וכו') - ואלה צמצמו את חלקה היחסי של מגבלת הילד ברמת הדחק המשפחתי. אולם נראה כי המסקנה העיקרית העולה מהמחקר היא כי רמת הדחק, דפוס ההתמודדות והעמדות כלפי שילוב בקהילה ייקבעו על ידי תפיסתו הסובייקטיבית של האדם את מצבו, המשמעות שהוא מייחס לדברים, אישיותו ואמונותיו - ולא ייקבעו על ידי מינו או על ידי משתנה דמוגרפי זה או אחר.